

5.2. PRZESTRZENNE KSZTAŁTOWANIE FUNKCJI LASU W DOLINIE BIEBRZY

Bogdan Łonkiewicz

Instytut Badawczy Leśnictwa w Warszawie

Analiza możliwości przestrzennego kształtowania funkcji lasu w Dolinie Biebrzy wymaga wstępnego założenia, że dolinę w umownie przyjętych granicach można rozpatrywać jako zwarty system terytorialny, w odniesieniu do którego zmierza się do zachowania jego aktualnego charakteru na całym obszarze. Narzuca to kolejne założenia:

- cały obszar Doliny Biebrzy wymaga ochrony, wobec czego należy określić systemowe zróżnicowanie przestrzenne form ochrony i ich intensywności;
- przestrzenne kształtowanie funkcji lasu należy rozpatrywać w nierozrwalnym związku z potrzebami ochrony przyrody i w ścisłym powiązaniu z innymi formami użytkowania ziemi.

Staje się zatem właściwe kompleksowe kształtowanie funkcji zasobów przyrody na całym obszarze Doliny Biebrzy, a ich formowanie, z pozycji wiedzy leśnej, będzie wymagało korekty ze strony innych dyscyplin zajmujących się użytkowaniem ziemi.

Argumenty o potrzebie szczególnego podejścia do zagadnień ochrony środowiska na obszarze Doliny Biebrzy [2, 4] można ująć następująco:

- Dolina Biebrzy jest największym w Polsce i jedynym w środkowej Europie zabagnionym terenem, który zachował wysoki stopień naturalności oraz stanowi tereny ostoi wielu gatunków flory i fauny związanych ze środowiskami bagiennymi i torfowiskami;
- podstawowym warunkiem zachowania stanu naturalnego najcenniejszych zbiorowisk jest wyodrębnienie we wszystkich trzech basenach dużych obszarów szczególnie chronionych, otoczonych strefami ochronnymi;
- głównym elementem przyrodniczej specyfiki Doliny Biebrzy jest układ stosunków wodnych, których zmiany oddziałują na znaczne odległości, przy jednoczesnej dużej wrażliwości zbiorowisk występujących na tych obszarach;
- rzeka Biebrza, wraz z biocenozami do niej przyległymi, stanowi specy-

ficzny ciąg ekologiczny, oddziałujący na obszary otaczające dolinę i w zasadniczy sposób kształtujący ich warunki rolnicze;

– ochrona Doliny Biebrzy ma również znaczenie gospodarcze, ponieważ jako element ekologicznej równowagi środowiska ma tę samą rangę co intensyfikacja gospodarki rolnej, hodowlanej i leśnej.

Cały ten obszar ma ponadto szczególne walory krajobrazowe i kulturowe, których zachowanie w możliwie nie zmienionym kształcie jest nie mniej ważne od ochrony rezerwatowej najcenniejszych zespołów florystyczno-faunistycznych.

Ochrona przyrody i krajobrazu w Polsce znajduje swój wyraz w tworzeniu parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. W praktyce leśnej uwzględnianie pozaprodukcyjnego znaczenia lasów ma swoje odzwierciedlenie w wyodrębnianiu lasów o charakterze ochronnym (lasy grupy I) i ich wewnętrznym podziale na kategorie ochronności. Występują ponadto specyficzne formy ochrony, jak ostoje zwierzyny (np. ostoje głuszców), drzewostany nasienne itp.

W ramach doskonalenia obowiązujących zasad potrzebne jest powiązanie form ochrony krajobrazu obejmujących obszary leśne z kategoriami ochronności lasów grupy I. Nazbyt kategoriyczne jest przypisywanie poszczególnym kategoriom ochronności lasów jednej funkcji dominującej, wobec uznania zasady wszechstronnej użyteczności lasu, w myśl której zarówno lasy o charakterze gospodarczym, jak i lasy o charakterze ochronnym mogą spełniać równocześnie funkcje produkcyjne oraz funkcje ochronne i społeczne. W Polsce, podobnie jak i w innych krajach [3], właściwe staje się bonitowanie intensywności spełniania przez lasy wielorakich funkcji oraz przypisywanie konkretnym obszarom leśnym zespół funkcji o zróżnicowanym udziale. Podobne rozumowanie byłoby właściwe w przyszłości w odniesieniu do wszystkich rodzajów zasobów przyrodniczych i powinno znaleźć swój wyraz w planach przestrzennego zagospodarowania.

Podjęcie to musi uwzględniać potrzebę kompromisowego kojarzenia różnorodnych funkcji, rozwiązywanie sytuacji konfliktowych, polegających na nakładaniu się sprzecznych ze sobą funkcji, jak również stosowanie preferencji, aż do przypisywania dominującej roli wybranym funkcjom.

Próbą takiego podejścia w dziedzinie leśnictwa jest studialne opracowanie podstaw przestrzennego kształtowania funkcji lasów w Dolinie Biebrzy.

Ustalenia metodyczne sprowadzają się do wyodrębnienia czterech grup funkcji lasów: rezerwatowych, ochronnych, rekreacyjnych (społecznych) i produkcyjnych oraz do przyjęcia trzystopniowego znaczenia tych funkcji określanego pojęciem funkcji: wiodących (pierwszorzędnych), uzupełniających (drugorzędnych) i towarzyszących (trzeciorzędowych). Równocześnie przyjęto założenie o potrzebie preferowania w Dolinie Biebrzy funkcji przede wszystkim rezerwatowych, a następnie ekologicznych. Oznacza to, że spełnianie przez las określonej funkcji nie wynika tylko z jego potencjalnych predyspozycji, ale

również z przypisywania mu określonej roli na etapie programowania i planowania oraz gospodarczego i pozagospodarczego postępowania, a przede wszystkim ze społecznego odbioru i użytkowania danego obszaru leśnego.

Pojmując funkcję rezerwatową jako przypisanie danemu obszarowi szczególnej roli w zachowaniu w stanie naturalnym zasobów przyrody do celów naukowych i dydaktycznych, czyli spełnianie funkcji wiodącej, zakłada się, że dany obszar będzie parkiem narodowym lub rezerwatem przyrody, a zatem wyklucza się możliwość gospodarczego użytkowania.

Traktowanie funkcji rezerwatowej jako funkcji uzupełniającej to przyjęcie zasady znacznego uwzględniania potrzeb ochrony przyrody na obszarach poza parkami narodowymi i rezerwatami przyrody, a więc przede wszystkim w ich bezpośredniej otulinie, jak również w innych uzasadnionych przypadkach. Oznaczać to powinno preferowanie potrzeb ochrony przyrody, przy oczywistym uwzględnieniu pozostałych funkcji.

Jeśli funkcja rezerwatowa jest funkcją towarzyszącą, to znaczy że ochrona aktualnych walorów przyrodniczych i cech estetycznych krajobrazu nie ogranicza produkcyjnych i pozaprodukcyjnych funkcji, jednak wyklucza formy gospodarowania powodujące przekształcenie lub degradację środowiska przyrodniczego, łącznie z intensywną rekreacją.

Funkcje ochronne przypisuje się tym obszarom, które dzięki swoim walorom glebochronnym, wodochronnym i innym środowiskotwórczym szczególnie korzystnie oddziałują na stan środowiska przyrodniczego człowieka i możliwości produkcyjne zasobów przyrody.

Jeśli jest to funkcja wiodąca, wówczas prowadzenie działalności gospodarczej odbywa się w sposób zapewniający przede wszystkim spełnienie roli ochronnej i uzasadnia zaliczenie do lasów grupy I. Występowanie uzupełniającej funkcji ochronnych wymaga stosowania form zagospodarowania zapewniających trwałość ekosystemów, zachowania naturalnego układu stosunków wodnych i stosowania biologicznych metod intensyfikacji produkcji. Występowanie towarzyszącej funkcji ochronnych wiąże się z koniecznością przestrzegania zasad racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody z wykluczeniem form powodujących degradację naturalnych walorów przyrodniczych środowiska. Wymaga to ograniczenia w stosowaniu środków chemicznych i melioracji wodnych oraz zakazu lokalizacji inwestycji negatywnie oddziałujących na środowisko naturalne.

Funkcje produkcyjne w stopniu wiodącym przypisuje się przede wszystkim obszarom o najwyższej potencjalnej i aktualnej produktywności ekosystemów, zbiorowiskom o naturalnym składzie i strukturze, występujących na niezdegradowanych siedliskach. Niższe poziomy funkcji produkcyjnych (uzupełniającej i towarzyszącej) będą dotyczyły obszarów o mniejszej produktywności oraz wymagających preferowania funkcji ochronnych i rezerwatowych.

Funkcje rekreacyjne przypisuje się obszarom udostępnionym i przysposa-

bianym do celów wypoczynku i turystyki ludności, mającym walory wypoczynkowe i uzdrowiskowo-klimatyczne oraz spełniającym rolę zieleni wysokiej.

Obszary o wiodącej funkcji rekreacyjnej, odznaczające się koncentracją intensywnych form rekreacji, wymagają odpowiedniego zagospodarowania turystycznego. Będzie to powodować ograniczenia w spełnianiu funkcji produkcyjnych. Przyporządkowanie obszarów uzupełniającej funkcji rekreacyjnej wiąże się z potrzebą udostępnienia lasów dla rozproszonego ruchu turystycznego i wymaga umiarkowanego zagospodarowania turystycznego.

Obszary o towarzyszącej funkcji rekreacyjnej są to tereny, na których dopuszcza się możliwości ich wykorzystania na potrzeby turystyczne, głównie na szlakach turystycznych, ścieżkach i drogach.

Na terenach leśnych właściwe jest dążenie do strefowego układu obszarów o różnym stopniu rekreacyjnego udostępniania [1] oraz przestrzeganie wskaźników naturalnej chłonności i pojemności rekreacyjnej według schematu:

- funkcja wiodąca, strefa A – pojemność do 30 osobodni/ha;
- funkcja uzupełniająca, strefa B – pojemność do 10 osobodni/ha;
- funkcja towarzysząca, strefa C – pojemność do 4 osobodni/ha.

O zaliczeniu obszarów leśnych do poszczególnych stref rekreacyjnych decydować powinna lokalizacja w stosunku do terenów osiedleńczych i szlaków komunikacyjnych, walory krajobrazowe oraz przydatność siedliskowo-drzewostanowa.

Ze względów siedliskowych najwyższą przydatność rekreacyjną mają: grupa siedlisk borowych świeżych, grupa siedlisk lasowych świeżych, umiarkowaną przydatność ma siedlisko boru suchego, małą – borowe i lasowe siedliska wilgotne. Nieprzydatne do celów rekreacyjnych są siedliska bagienne i olsowe.

Ze względu na wiek drzewostanów najwyższą przydatność mają drzewostany V i wyższych klas wieku, niższą drzewostany IV klasy wieku, średnią – III klasy wieku, małą – II klasy wieku, drzewostany I klasy wieku są nieprzydatne do rekreacji.

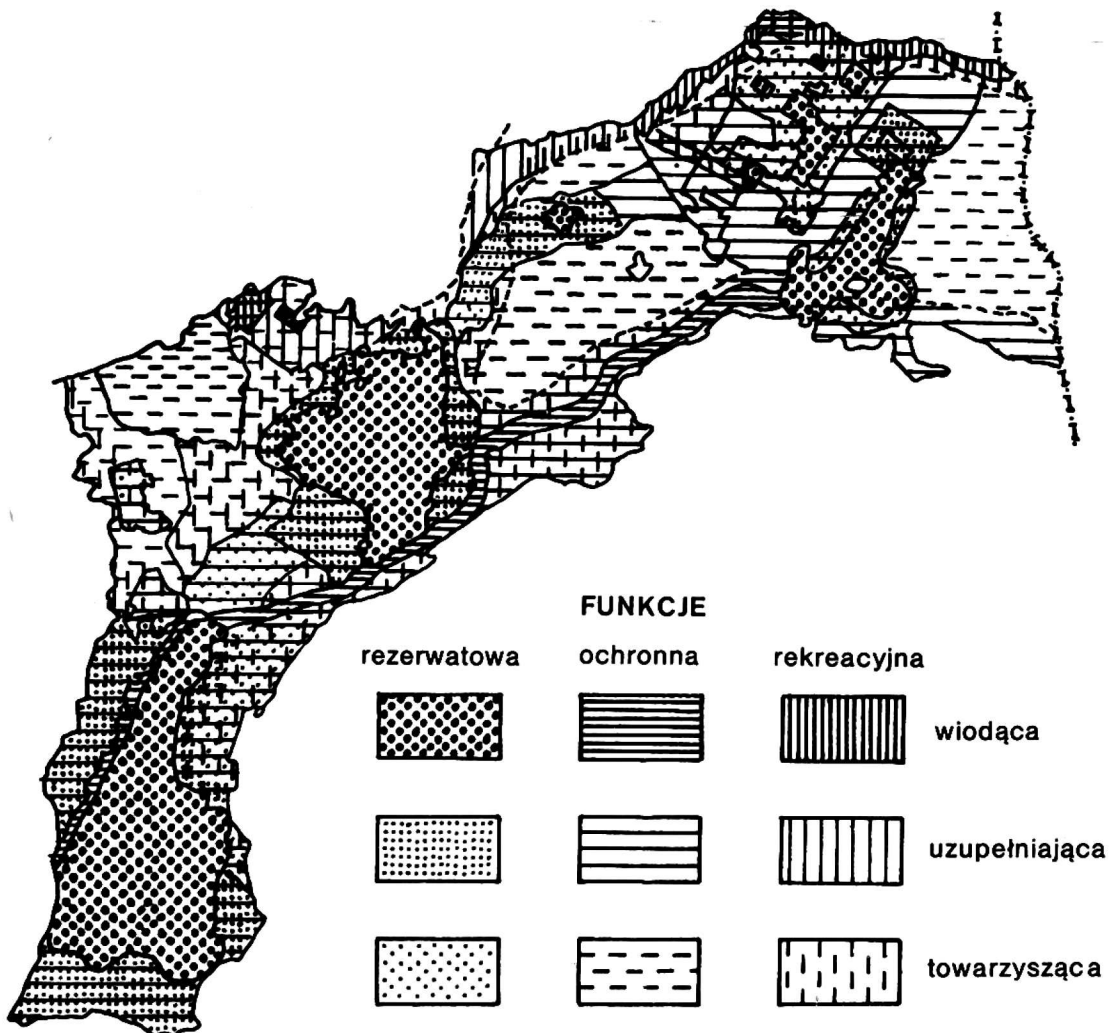
Kryteria te można łączyć oraz uzupełnić o kryteria składu gatunkowego, zadrzewienia, udziału podrostu i podszytu oraz typu pokrywy gleby.

Przydatność przyjętych założeń ogólnych i szczegółowych zweryfikowano podczas opracowania kartograficznej koncepcji przestrzennego układu funkcji terenów leśnych Doliny Biebrzy. Przedstawiona koncepcja została poprzedzona analizą uwarunkowań podanych we wcześniejszych opracowaniach [4]. W pierwszej kolejności naniesiono istniejące i proponowane rezerwaty przyrody, park narodowy, otuliny, obszary chronionego krajobrazu, lasy grupy I, ostoje głuszców.

Analizowano układ stosunków wodnych na całym obszarze oraz aktualnie występujące i potencjalne zbiorowiska roślinne.

Jako podstawę przestrzennej klasyfikacji funkcji rekreacyjnych przyjęto kryterium typu siedliskowego. Naniesiono istniejące obiekty rekreacyjnego zagospodarowania lasu oraz uwzględniono ważniejsze szlaki komunikacyjne i wodne.

Podstawowym założeniem przyjętym na etapie tworzenia koncepcji kształtowania funkcji lasów na obszarze Doliny Biebrzy było preferowanie funkcji rezerwatowych, a następnie kolejno funkcji ochronnych, produkcyjnych i rekreacyjnych.

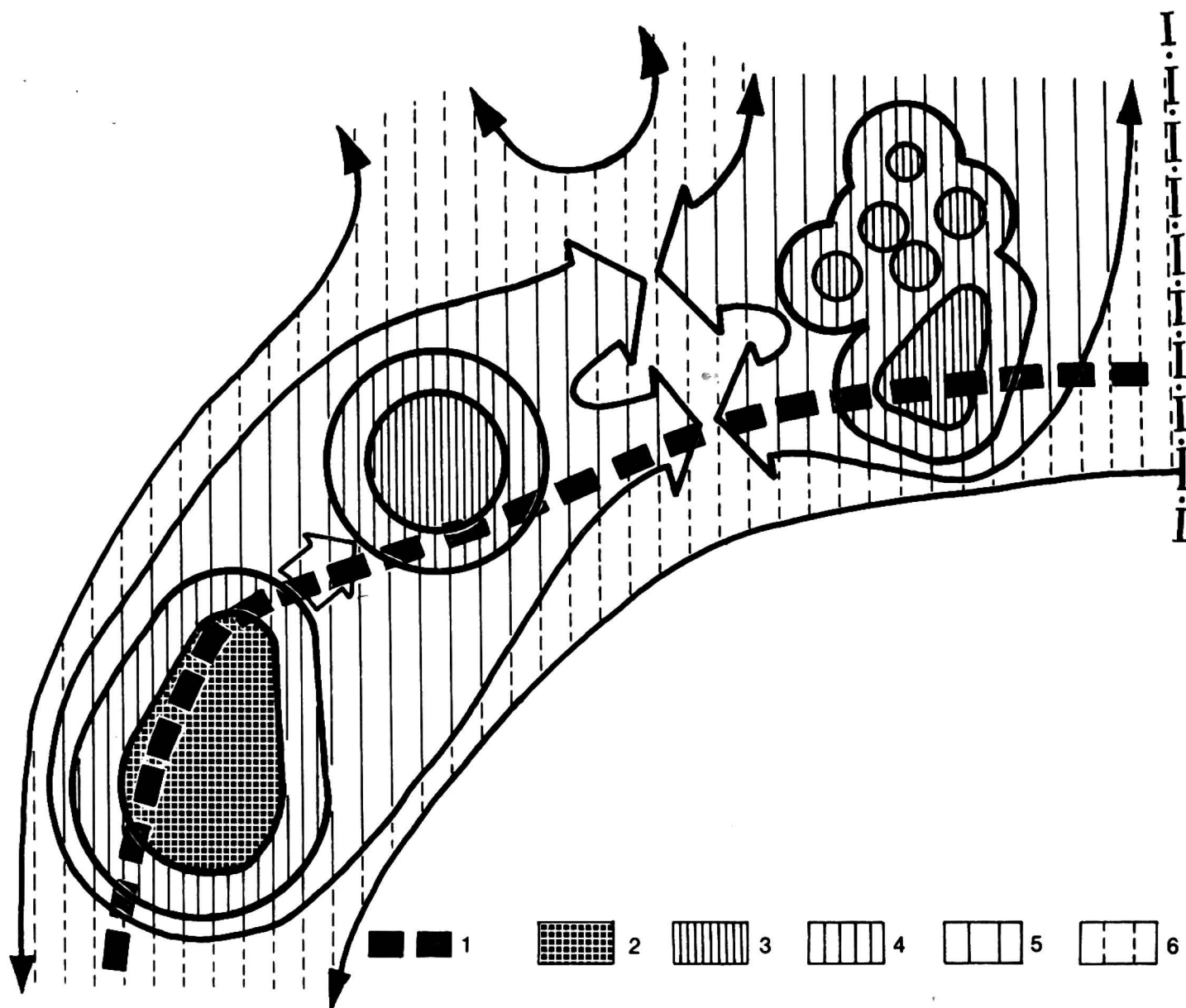

Rys. 1. Przestrzenna struktura pozaprodukcyjnych funkcji lasów Doliny Biebrzy

Na rysunku 1 przedstawiono proponowaną strukturę funkcji pozaprodukcyjnych (rezerwatowych, ochronnych i rekreacyjnych). Pominięto prezentowanie funkcji produkcyjnych, zakładając że są one dopełniające w zależności od występowania funkcji pozostałych. Na obszarach z przypisanymi funkcjami pozaprodukcyjnymi na poziomie towarzyszącym, funkcje produkcyjne mogą być wiodące. Tam, gdzie funkcje pozaprodukcyjne występują w formie uzupełniającej, funkcja produkcyjna będzie dla nich bądź równorzędna (uzupełniająca), bądź towarzysząca.

W obrębie Doliny Biebrzy wyróżnia się trzy główne przyrodnicze strefy funkcjonalno-przestrzenne: basen górny, środkowy i dolny. Łączy je rzeka

Biebrza, tworząc swoisty korytarz ekologiczny, umożliwiającą wymianę gatunkową między biocenozami basenów. Ważnym elementem ekosystemów występujących w Dolinie Biebrzy są lasy, będące pozostałością pierwotnych zbiorowisk puszczańskich.

Rys. 2. Schemat układu kierunkowego ochrony przyrody i krajobrazu Doliny Biebrzy

1 – Biebrza, 2 – park narodowy, 3 – rezerwat, 4 – otulina, 5 – park krajobrazowy, 6 – obszar krajobrazu chronionego

Narzuca się niejako centryczno-pasmowy układ kształtowania funkcji tego obszaru (rys. 2). Układ ten polega przede wszystkim na wyróżnieniu w każdym basenie dużych powierzchni leśnych oraz przylegających do nich terenów otwartych [4] i przypisanie im funkcji rezerwatowych i ochronnych. W funkcjonalnej strukturze tych powierzchni natężenie intensywności preferowanych funkcji od poziomu najwyższego do umiarkowanego przebiega w kierunku od środka do obrzeży. Powierzchnie połączone są ze sobą centrycznie dwoma pasmami o dużym poziomie ochronności. Jeden – wodny, przebiega zgodnie z Biebrzą, drugi tworzy korytarz lądowy, wykorzystując w swoim przebiegu rozproszone kompleksy lasu i jednostki terytorialne wymagające szczególnej ochrony.

W swojej północnej części basen górny jest jednocześnie częścią Puszczy Augustowskiej, a więc sąsiadującego zwartego układu przestrzennego, wymagającego również systemowego rozwiązania przestrzenno-funkcjonalnego. Na tym odcinku obszary Doliny Biebrzy i Puszczy Augustowskiej, traktowane odrębnie, muszą znaleźć rozwiązania uwzględniające synchronizację funkcji w strefach granicznych. Dotyczy to przede wszystkim koncepcji przestrzennych rozwiązań związanych z rekreacją ludności. Zarówno ze względu na niską przyrodniczo przydatność, jak i potrzebę ochrony ekosystemów biebrzańskich nie należy zakładać znacznego przysposabiania terenów do rekreacji pobytowej. Właściwym dla niej obszarem jest głównie rejon jeziora Sajno oraz niektóre odcinki wzdłuż Kanału Augustowskiego. Wiąże się to głównie z rekreacyjną atrakcyjnością pojezierno-leśnego krajobrazu Puszczy Augustowskiej. Na pozostałym obszarze doliny właściwe będzie programowanie form turystyki wędrownej, zarówno lądowej, jak i wodnej, z uwzględnieniem lokalizacji parkingów lub biwaków do krótkiego pobytu.

Analizując kolejno baseny Doliny Biebrzy, zgodnie z propozycjami Sokółowskiego [4], należy uwzględnić duże obszary rezerwatowe w basenach dolnym i środkowym.

W basenie dolnym obszar od uroczyska Czostek na północy i po linię Rutkowskie-Brzeziny-Szafranki na południu, ograniczony od zachodu prawym brzegiem Biebrzy, a od wschodu szosą Czostek-Dobarz i wschodnią granicę lasów uroczyska Werykle, lasów prywatnych i uroczyska Brzeziny wymaga przypisania mu wiodącej funkcji rezerwatowej, a więc utworzenia parku narodowego [4]. Obszar na zachód od Biebrzy aż do drogi Wizna-Radziłów, do miasta Łoje Awisa i dalej drogą przez miejscowości Okrasin, Mścichy, Klimaszewnicę, dochodząc do drogi Białystok-Grajewo i drogą do Kanału Rudzkiego, uznany jako obszar krajobrazu chronionego i pełniący rolę zachodniej otuliny proponowanego Biebrzańskiego Parku Narodowego, wymaga udziału funkcji rezerwatowych na poziomie uzupełniającym i towarzyszących funkcji ochronnych. Tereny bezpośrednio przylegające (1-2 km) do Biebrzy mają przypisaną funkcję ochronną na poziomie wiodącym.

Od południa park narodowy otoczony jest obszarem krajobrazu chronionego aż do drogi Wizna-Jezewo, od skrzyżowania z drogą Wizna-Radziłów. Obszar ten, jako kolejny odcinek otuliny parku narodowego, wymaga udziału funkcji ochronnych i rezerwatowych w stopniu uzupełniającym. Pozostały obszar basenu dolnego przylegający ze wschodu do parku, traktowany również jako obszar krajobrazu chronionego, spełnia rolę buforową dla parku. Położenie miejscowości Trzcianne i Goniądz na tym obszarze, jak również większe oddalenie od Biebrzy, spowodowało wprowadzenie towarzyszącej funkcji rekreacyjnej.

Teren zawarty między granicą basenu a drogą Białystok-Grajewo, gdzie

występuje kompleks leśny zakwalifikowany do lasów grupy I powinien spełniać jako uzupełniająca funkcję ochrony i jako towarzyszącą funkcję rekreacyjną.

Najcenniejsza część basenu środkowego zawarta jest między rzekami Ełk od zachodu, Biebrzą od południa i Kopytkówką od wschodu. Nienaruszalność stosunków wodnych tego obszaru oraz zachowanie najbardziej cennych zbiorowisk leśnych determinuje jako wiodącą funkcję rezerwatową, co potwierdza istnienie rezerwatu Czerwone Bagno. Obszar otaczający rezerwat, decydujący o jego trwałości, powinien spełniać funkcje rezerwatowe i ochronne. Ekologicznym korytarzem łączącym obszary rezerwatowe dolnego i środkowego basenu jest Biebrza, dlatego obszary bezpośrednio przylegające do rzeki jako wiodące mają pełnić funkcje: ochronną i uzupełniająca rezerwatową. Dopełnieniem tego obszaru powinien być lądowy korytarz ekologiczny położony na północnym skraju basenów. Granicą północno-zachodnią korytarza jest linia na zachód od Kanału Łęg aż do granicy gminy i dalej przechodząca w granicę kompleksu leśnego łączącego się z otuliną rezerwatu Czerwone Bagno. Jest to teren potencjalnych dolesień ze względu na niskie klasy bonitacyjne gleb rolniczych, a tym samym niską opłacalność produkcji rolniczej. Teren ten leży w strefie dużej atrakcyjności krajobrazowej i jest zakwalifikowany do obszaru chronionego w województwie łomżyńskim.

Analogiczne jest powiązanie basenu środkowego z północnym. Postuluje się więc utworzenie korytarza łączącego otulinę rezerwatu Czerwone Bagno, począwszy od jeziora Tajno, poprzez kompleksy leśne obrębu Sztabin oraz wzdłuż rzeki Netty i Kanału Augustowskiego. Dalej proponowany korytarz, otaczając rezerwat jeziora Kolno wraz z jego otuliną, biegnie w kierunku wschodnim, przecinając drogę Augustów-Białystok i łączy się z północną, sandrową częścią Puszczy Augustowskiej. Na terenach tych korytarzy występuje jako uzupełniająca funkcja ochronna i jako towarzysząca – funkcja rezerwatowa.

Kompleks leśny Nadleśnictwa Rajgród, położony przy północnej granicy basenu środkowego, zawiera rezerwat Czapliniec Belda, położony w 200-letnim drzewostanie świerkowym. Na terenie kompleksu wyróżniono lasy grupy I (wodochronne). Występuje tu również duża frekwencja turystyczna (zaplecze wypoczynkowe Rajgrodu), czego wyrazem jest usytuowanie 7 biwaków w strefie przywodnej. Racjonalne prowadzenie gospodarki leśnej na tym terenie musi uwzględniać uzupełniająca funkcję rekreacyjną i towarzyszącą funkcją ochronną.

W kierunku północnym od rzeki Ełk rozciąga się obszar użytkowany rolniczo o znacznym stopniu przekształcenia naturalnych stosunków wodnych, z tego też względu za celowe uznano przypisanie mu towarzyszącej funkcji ochronnej (najmniejszy wymiar). Jedynie w granicach kompleksów leśnych na

terenach zaliczonych do lasów grupy I funkcję ochronną podniesiono do rangi uzupełniającej.

Położony przy północno-wschodniej granicy basenu środkowego rejon wypoczynkowy Nadleśnictwa Augustów, obrębu Białobrzegi, o wiodącej lub uzupełniającej funkcji rekreacyjnej, również w przyszłości powinien zabezpieczać potrzeby społeczne jeśli chodzi o rekreację. Funkcja rekreacyjna musi być jednak uzupełniona funkcją ochronną, zabezpieczającą przed degradacją walory przyrodnicze tego terenu.

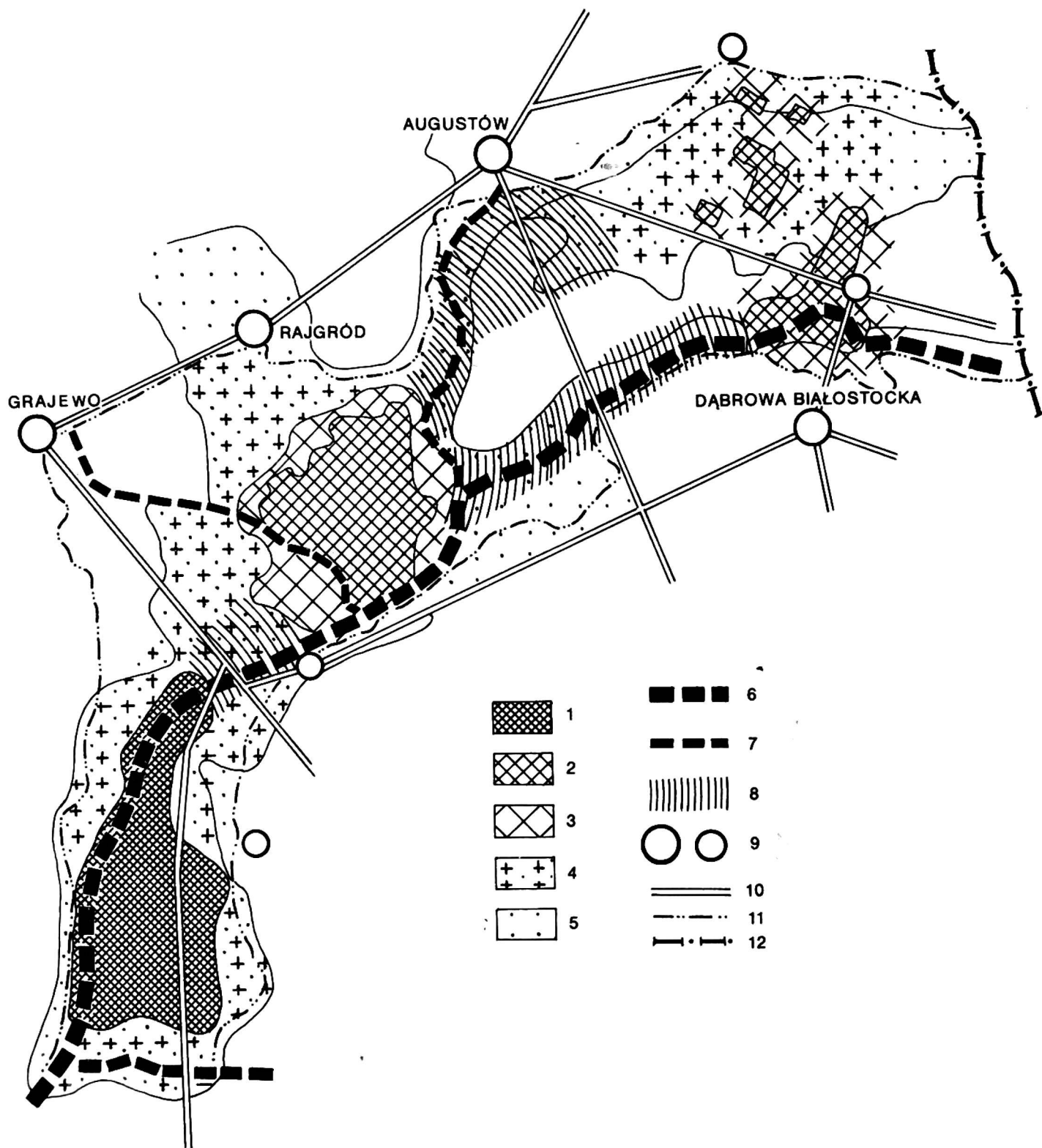
Basen górny, składający się z dwóch części: bagiennej, położonej w południowej części basenu i torfowej, południowo-wschodniej części Puszczy Augustowskiej, jest najbogatszy w zbiorowiska roślinne w całej Kotlinie Biebrzańskiej [4]. W części bagiennej, na zachód od miejscowości Lipsk, w zakolu rzeki i na północ w pasie szerokości 2,5 km na zachód od Wielkiego Kanału aż do lasów obrębu Mikaszówka, znajduje się teren zawierający liczne typy zbiorowisk roślinnych, w których zachowały się naturalne stosunki przyrodnicze. Przypisano mu wiodącą funkcję rezerwatową. W części północnej basenu, na terenach leśnych występują zbiorowiska roślinne, cechujące się odmienną specyfiką ekologiczną, których zachowanie jest podstawowym warunkiem utrzymania naturalnego charakteru całego obszaru. Znajdują się tu już lub są projektowane następujące rezerваты: Perkuć, Mały Borek, Starożyn, Kozi Rynek, Glinki i Kuriańskie Bagno. Przypisano im wiodącą funkcję rezerwatową.

Pierwotna przyroda sprzyja występowaniu rzadkiej fauny. Na terenach tych występują tokowiska głuszców. Trwałość przyrody chronionych obiektów jest uzależniona od zagospodarowania terenów bezpośrednio sąsiadujących, wobec tego przylegające 1-2 oddziały leśne objęte są funkcją rezerwatową i uzupełniającą ochroną. Zachowanie układu stosunków wodnych, kształtujących specyficzne naturalne warunki przyrodnicze, może być realizowane jedynie na dużym obszarze. Lasy obrębów Płaska, Balinka, po części Mikaszówka i Augustów powinny spełniać w randze uzupełniającej funkcje ochronne, tworząc obszar, na którym gospodarka leśna powinna zabezpieczać zachowanie unikatowych stosunków przyrodniczych.

Pasma północne basenu górnego, przylegające do ciągu wodnego Kanał Augustowski – jezioro i rzeka Czarna Hańcza zabezpiecza potrzeby rekreacyjne społeczeństwa. Istnienie unikatowego krajobrazu seminaturalnego, łączącego w sobie walory wody i lasu, przyciąga liczne rzesze turystów. Przywodne tereny leśne, zakwalifikowane do lasów grupy I, kategorii lasów masowego wypoczynku ludności, muszą równocześnie spełniać towarzyszącą funkcję ochronną, zapobiegając degradacji środowiska przyrodniczego. Programy rekreacji obejmujące pas północny basenu nie mogą kolidować z potrzebami ochronnymi lasu, a jednocześnie powinny zatrzymywać i kanalizować w tym rejonie ruch turystyczno-wypoczynkowy, chroniąc obszary leśne położone głębiej.

Pozostałym obszarem basenu górnego przypisano jako towarzyszącą funkcję ochronną, ukierunkowując tym samym gospodarkę leśną na tym terenie na realizację funkcji produkcyjnych.

Przedstawione opracowanie jest próbą systematycznego ujęcia wyników badań wcześniejszych [2,4], zgodnie z koncepcją systemowego ujmowania funkcji zasobów przyrody na zasadzie przestrzennego skoordynowania ich rozmieszczenia i natężenia. Pracę niniejszą można zatem potraktować jako

Rys. 3. Przestrzenna koncepcja kształtowania ochrony przyrody i krajobrazu Doliny Biebrzy

1 – park narodowy, 2 – rezerваты, 3 – otulina rezerwatów, 4 – park krajobrazowy, 5 – obszar chronionego krajobrazu, 6 – rzeka Biebrza, 7 – inne rzeki, 8 – korytarze ekologiczne, 9 – ważniejsze miejscowości, 10 – szlaki komunikacyjne, 11 – granica opracowania, 12 – granica państwa

stadium poprzedzające programowe rozwiązanie planu przestrzennego zagospodarowania Doliny Biebrzy i szczegółowe ustalenia planów urządzenia lasów. Określą one formy realizacji funkcji, łącznie z kwalifikowaniem lasów do kategorii ochronności oraz ustaleniem lokalnych zasad hodowlanych właściwych dla występujących tu ekosystemów leśnych.

Wydaje się słuszne objęcie w dalszej perspektywie całego analizowanego obszaru (z wyłączeniem północno-zachodniego fragmentu) ochroną jako co najmniej obszaru chronionego krajobrazu. Niemalże cały obszar dolnego i środkowego basenu zasługuje na podniesienie go do rangi parku krajobrazowego, tworzącego wspólną otulinę zarówno Biebrzańskiego Parku Narodowego, jak i rezerwatu Czerwone Bagno (rys. 3).

Istnieje potrzeba utworzenia dużego obszaru chronionego na prawach parku krajobrazowego w basenie górnym. Powinien on swoim zasięgiem objąć rozproszone tereny rezerwatowe, stwarzając im wielkoobszarową otulinę. Wszystkie trzy duże obszary szczególnie chronione – Biebrzański Park Narodowy, rezerwat Czerwone Bagno i północno-wschodni (wolkuszański) park krajobrazowy – połączone kanałami ekologicznymi – powinny tworzyć podstawową konstrukcję systemu terytorialnego Doliny Biebrzy. Jej pozostałe, wypełniające i zewnętrzne tereny tworzyć powinny obszar chronionego krajobrazu.

LITERATURA

1. ŁONKIEWICZ B.: Analiza zapotrzebowania społecznego na funkcje lasów jako podstawa ich racjonalnego zagospodarowania turystycznego. Dokumentacja IBL, Warszawa 1982.
2. OKRUSZKO H.: Przyrodniczo-rolnicza charakterystyka Doliny Biebrzy. *Zesz. Probl. Post. Nauk Rol.* 1973 z. 134.
3. PAPÁNEK F.: Teoria a prax funkčné interovaného lesného hospodárstva. Wyd. Knižek i Časopism „Priroda”. Bratislava 1978.
4. SOKOŁOWSKI A.W.: Potrzeby w zakresie ochrony zbiorowisk leśnych Doliny Biebrzy. *Zesz. Probl. Post. Nauk Rol.* 1990 z. 372.

Bogdan Łonkiewicz

SPATIAL FORMATION OF FOREST FUNCTIONS IN THE BIEBRZA VALLEY

S u m m a r y

A basic assumption of the work was the need of maintenance of the present natural character of the whole Biebrza valley as well as solution of the problem of the systemic spatial differentiation of the forest functions and of water and landscape protection forms. In this connection four groups of forest functions have been distinguished in the methodics, viz.: function of reserves, protection, recreation and production as well as 3 levels of intensiveness of these functions have been assumed, viz.: leading,

supplementing and accompanying ones. In working out the spatial classification of the Biebrza valley functions, in case of reserve functions earlier works [4] were made use of and author's own works concerning the recreation functions are discussed in particulars.

The proposed spatial structure of the functions (Fig. 1) has been assumed as a basis of determination of the guiding system of protection of nature and landscape of the valley (Fig. 2). Central areas for every of 3 basins proposed for special protection, surrounding areas of lower level of the reserve functions and of high share of protection functions of forests as well as ecologic corridors joining together 3 above areas are presented in Figure.

Existing concepts of spatial forms of the nature and landscape protection have been subordinated to the guiding system (Fig. 3)

Богдан Лонкевич

ПРОСТРАНСТВЕННОЕ ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИЙ ЛЕСА В ДОЛИНЕ Р. БЕБЖИ

Р е з ю м е

Основным положением принятым в настоящем труде являлась потребность сохранения актуального природного характера всей долины Бебжи, тогда как проблемой для решения была системная пространственная дифференциация функций леса и форм охраны природы и ландшафта. В связи с тем в методике были выделены 4 группы функций лесов: заповедниковых, охранных, рекреативных, и продуктивных, а также были приняты три уровня интенсивности этих функций: ведущие, пополняющие и сопутствующие. При разработке пространственной классификации функций Бебской долины в случае заповедниковых функций использовали более ранние труды [4] и были шире обсуждены собственные работы автора в области рекреативных функций.

Предложенная пространственная структура функций (рис. 1) была принята в основу определения системы направлений охраны природы и ландшафта долины (рис. 2). На рисунке представлены центральные для каждого из трех бассейнов площади предлагаемые для охвачения специальной охраной, смежные с ними площади с более низким уровнем заповедниковых функций и с высоким участием охранных функций лесов и соединяющие три бассейна экологические коридоры.

Системе направлений подчинены и развернуты концепции пространственных форм охраны природы и ландшафта (рис. 3).